

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 14

nummer 1

1994

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,
secretaris (prive) tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Curver Rubbermaid B.V.
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

Stichting "Goirles Belang",
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

ROND DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Periodiek van de:

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle, tel. 013-34 89 72

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013-34 21 82

Jaargang 14, nr. 1

april 1994

Aanbesteding reparatie school en schoolhuis	2
Riel bij Goirle ? Dat wordt toch nooit wat !	7
Adriaan van der Willigen, drossaard in Tilburg en Goirle, 1795-1802	13
Protohistorie	18
Toponiemen	25
Uit ons Jaarverslag 1993	31
Aankondiging Boek Goirle 50 jaar bevrijd	36

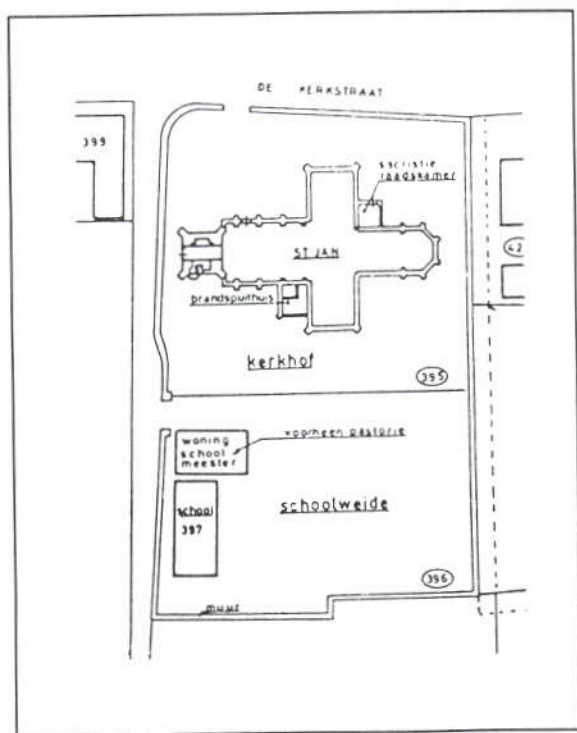
AANBESTEDING REPARATIE SCHOOL EN SCHOOLHUIS
DEN 4 JUNIJ 1782

Door J.C.J. Hoogendoorn

Ter oriëntatie

De aanbesteding heeft betrekking op de openbare school met het daarbij behorende schoolhuis, die in 1782 gesitueerd waren achter de voormalige Sint-Janskerk van Goirle.

Nevenstaande situatietekening geeft aan dat de lengte-as van de voormalige kerk evenwijdig liep aan de tegenwoordige Kerkstraat. De ingang van de kerk was gesitueerd in de westmuur van de toren.

Aanbesteding reparatie school en schoolhuis

Aanbesteding reparatie school en schoolhuis Den 4 junij 1782

Conditie en de voorwaarden hierna beschreven volgende, zoo willen Heeren Drossaert en Scheepenen der Heerlijkheid Goirle naar gewoonte, pupliq en voor alleman aan de minst aanneemende besteeden de volgende reparatien en verniewingen aan het gemeente schoolhuis en school alhier tot Goirle.

Art. 1 bekend

Art. 2

Den aanneemer zal gehouden zijn in het zijkamertje te zetten een cosijn 't geen reeds door gemeente gemaakt is 't welk den aanneemer zal moeten overnemen tot dien prijs zooals het de gemeente gekost heeft.

Art. 3

Een Engelse blinde te maaken voor 't cosijn in de keuken van vijf quarts greenen planken in paneel gewerkt met polaskens op zij op den buitenkant schoon gewerkt met 4 vakken, met goede crammen wel opgesloten en de sluiting met een goede ijseren lat.

Art. 4

Een lijst te maaken voor de schouw in de keuken van greenen hout van zeven dm breed met drie hoekbankjes in eene hoek geslagen.

Art. 5

Twee deurcosijnen onder aan te schoeijen met goed eijkenhout van vier en zes duimen op de hoogte gelijk het noodig is.

Art. 6

De kap van de school en van het turfhok egaal te maaken, zoodat het onder een dak komt, en het huisje of secreet te verhoogen en te verbeeteren.

Art. 7

Teegen het hofhekken goede schamppalen tegen de posten te zetten en te voorzien. De schrijftafel in de school op te maaken. De kelderluik op te maken. Boven het dakcosijn te voorzien en te maaken.

Art. 8

In de achterste kamer eenen vloer te leggen met beste Leidsche plavuijsen wel waterpas en in goede kalk, met de beste oude plavuijsen eenen vloer te leggen in 't zij kamertien ook in goede kalk.

Art. 9

De schouw in de school af te breeken en wederom op te maaken op de hoogte als vooren.

Art. 10

Te leggen agtien voet vierkant harde klinkers op zijn kant voor de stoep en achter op de plaats.

Art. 11

Den aannemer zal aan het huis de school en aan het turfhok alwaar het nodig is de voegen hard uit te krabben en met goede vette kalk in te voegen.

Art. 12

In de gang aan de voorste deur den weegt daar uit te breeken en toe te metselen, in de achterkeuken een doofpot in de grond te metselen. Vier vorsten op de schoorsteen te werken. Een vuursleede in de schouw te maaken en een provisiekastje van drie trappen in de grond in de achterkamer.

Voor het verwen

Art. 13

Alle cosijnen en deuren wel schoon te maaken en alle gaaten met goede stopverf wel op te stoppen. Het cosijn in de voorkeuken als ook 't bank cosijntje tweemaal te gronden.

Art. 14

En verders alle buitendeuren en vengsters en hofhekken eens te gronden. De cosijnen en deur gebonten wit te verwen en eindelijk op alle deuren en vengsters een beste olij couleur te verwen.

Art. 15

Binnen de voorkeuken moet de zolder eerst afgewassen worden met kalf en ossengal ondereen gemengd om den rook te dekken en vervolgens gegrond met parel couleur, teevens de blinde van 't cosijn en schouwlijst en eindelijk met Berlijns Blauw.

Art. 16

In de achterkeuken den zolder met de deuren en cosijnen van binnen neffens de bedsteeden en etenskast tweemaal te verwen met een appelbloesem couleur.

Art. 17

In het zijkamertje het cosijn en 't beschot eerst te gronden met parel couleur en de vaste verw Berlijns Blauw neevens de kast.

Art. 18

Het beschot in de gang tweemaal te verwen den laatste keer best blauw, en drie deuren noote boomen couleur.

Art. 19

Op de goot alle de deuren en beschotte tweemaal te verwen met ligt geel ofte citroen couleur.

Art. 20

Den aanneemer zal verplicht zijn de verwen terdege te wrijven en te laboreeren zoo als 't behoort en dat alles met goed gekookte olij.

Art. 21

Nog te leveren 25 ruiten Fransch glas en in te zetten met goede stopverw en verder alle glazen te repareeren.

Art. 22

Den aanneemer zal gehouden zijn alle de plavuijsen en steenen van de gemeente over te nemen, ten prijse zoo als die gekost hebben, alsmeede de kalk en zoo en de steenen en plavuijsen die mogelijk te kort komende te leveren juist als die van de gemeente.

Art. 23

Den aanneemer zal gehouden zijn het voors: werk gemaakt en voltooid te hebben voor 1 Aug, 1782, of zoo meenige dag als hij daar naar aan dat werk komt te werken zal in de eerste week eenen gulden per dag van zijn bedongen loon bekort worden, en zoo vervolgens iedere week eenen gulden per dag meer.

Dog en bijaldien een zwaar ongeluk of tegeval kwam te gebeuren dat niet konden verhoed worden, dan zal daar nog tijd toe door Heeren Besteeders verleend worden, mits dat den aanneemer zal gehouden zijn daarvan binnen vier en twintig uren aan Heeren Besteeders kennis te geven, of zal geen verlenging van tijd vergunt worden.

De aanbesteding geschied zoals gebruikelijk is met leegsel en hoogsel en afmijnen.

Was ingezet op 230 gulden door Gerard van Besouw, is gemijnd tot 228 gld. Borgen Michiel en Laurens van Dun.

Gedaan en ten overstaan van Hedrik Maas Drossaert en Quirein Roovers en Peeter Ansems Scheepenen.

Bron:

G.A.T. Oud Rechdelijk Archief, nr. 564

RIEL BIJ GOIRLE ? DAT WORDT TOCH NOOIT WAT !

Over ordinaire ruzies tussen Riel en Goirle in de 19e eeuw

Door Jan van Eijck

De kranten staan er vol van. Elke week in het nieuws: Riel wel bij Goirle, Riel niet bij Goirle, Riels kwadrant wel bij Goirle, Tilburg wil het Riels kwadrant, Goirle wil bouwen in Riel, Riel wil niet bij Goirle, etc.

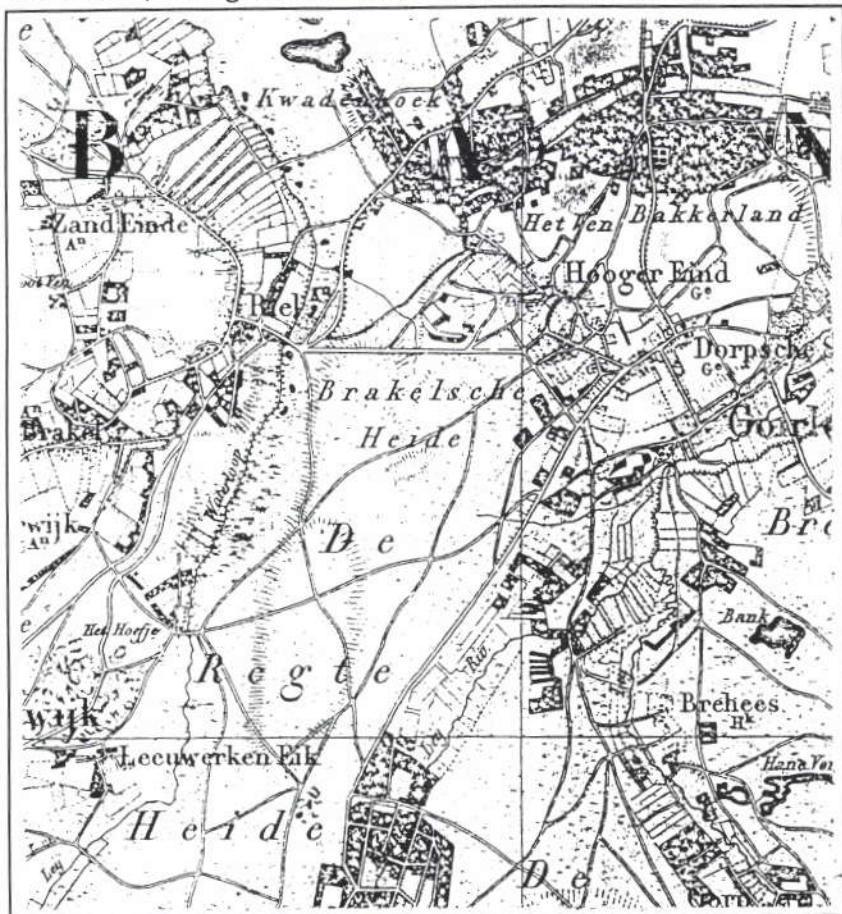
Het is niet voor niets zo rommelig op dit front. Het is namelijk tussen Riel en Goirle al zó vaak trammelant geweest! Riel en Goirle hebben elkaar al zo vaak naar het leven gestaan. Ze konden in de 19e eeuw wel op elkaar schieten, echt waar!

Toen mijn overgrootouders Cornelis Philipsen en Johanna Stoopen in 1831 van Goirle naar het Zandeind in Riel trokken, wisten zij dat zij zich in een wespennest staken! Veel kans dat zij het jaar daarop niet meer gevraagd zijn op de Goirlese kermis, want zij waren overlopers....

Was het echt zo slecht tussen Riel en Goirle? Ja, het was echt slecht gesteld met de verhoudingen. Lang vóór Brokx er was in Midden-Brabant werd er al gestookt en geruzied. Luister maar.

Toen Riel door Napoleon bij Alphen werd ingedeeld in november 1810, heersten er in het hele Brabantse land nog al wat grensconflicten tussen gemeenten. Net als nu. Dat was tussen Berkel-Enschot en Tilburg, tussen Heukelom en Oisterwijk, tussen Tilburg en Riel en ook tussen Goirle en Riel. Het ging dan altijd over heideconflicten: van wie was de hei, en wie mocht er gebruik van maken? De conflicten waren vaak al oud. Waren het in de middeleeuwen de "gemeene gronden", resten van de "gemeynt" (in Riel sprak men ook van de "gemeene aard"), nu bij de nieuwe gemeentegrenzen deed zich de vraag voor: van wie zijn die gronden nou precies?

De gezamenlijke gronden, niet echt in eigendom en op naam van iemand, dienden immers vanouds voor gemeenschappelijk gebruik. In een archiefstuk uit Alphen staat een aardige opsomming van dat gebruik. In een verklaring uit het jaar 1800 somden 16 Rielse boeren ze op: "...onder zollemeelen Eede willen zij verklaren dat zij nooit geen wettig verbot gedaan zijn om in gemeentens gronde te vlaggen, turf steeken, weyden of hoeden van vee..."; was getekend door 16 Rielse boeren met klinkende

De Regte Heide op een fragment van de eerste topografische kaart, 1845.

Rielse namen als De Groot, Huijbreghts, Leemans, Van Beek, Arts, In 't Ven, Hoefmans, De Vet en Schellekens.

Om enig inzicht te krijgen in de geschiedenis van die ruzies tussen Goirle en Riel beschreef de Rielse onderwijzer Bartholomeus van Oerle (waarschijnlijk op verzoek van burgemeester Hendrickx uit Alphen) de situatie in 1814. De eerlijkheid gebiedt om te vertellen dat deze "aantekening" in het archief van Alphen en Riel (een aantekening die later met grote halen is doorgehaald) wel door een érg Rielse bril is geschreven:

"Riel bestaat uit Landbouwers.- deze behoeven gelijk alle Landbouwers ten platte Lande eenige heide en Heitorf. Dit hebben zij in alle tijden in de omliggende Heide vrij en ongehinderd kunnen halen. Doch in July 1803 kwamen die van Goirle onverwacht de torf die bij Riel droog was, met geweld weg halen; zij hadden bij zich een groot aantal gewapende Burgers die last hadden om te schieten op de gene, die hun zouden resisteren. De Schout van Tilburg en Goirle en de regering waren aan het hoofd dier gewapenden die in zoo groot getal waren dat Riel dit geweld met geweld niet kon noch wilde tegen gaan. Zij namen al de Torf die bij Riel was naar Goirle of vernielden die. De regering van Riel wilde ook eenige karren Torf voor de Armen halen; maar neen,- de karren van Riel die bij den Torf waren, werden door de gewapende Burgers van Goirle gedwongen dien torf naar Goirle te brengen.--- De Regering van Riel deed hier over beklag;- maar hier op kwam geen gevolg;- mogelijk hebben die van Tilburg en Goirle dit weten neer te houden.

Dit torf rooven hebben die van Goirle van tijd tot tijd herhaald. Den 13 en 14 Juny dezès jaar 1814 bezig zijnde met torf weg te halen, die hun niet goed genoeg was te verbranden, in het water te werpen en te vernielen, zeggen sommigen van hun 3 keeren andere 6 maal van den kant van Riel te hebben hooren schieten; welk getal van scheuten de nijd bij het proces verbaal misschien merkelyk vergroot heeft. De Burgemeester van Goirle beschuldigt daarop de Ingezetenen van Riel dat zij op de zoogenoemde Ambtenaren of Roovers van Goirle geschoten hebben; misschien denkt hij dat de regering van Riel zoo doldriftig is als die van

Goirle die aan hunne ingezetenen last geven om, om eenen turf op hunne medemenschen en naburen te schieten. Verre zij dit van ons -schoon wij dit voorbeeld van die van Goirle hebben.--- Het schieten dat er toen plaats heeft gehad kan door Jagers of stroopers op wild zijn geweest of anderszins; maar men kan niet ontdekken dat er ingezetenen van Riel uit weerwraak op die van Goirle geschoten hebben.

Goirle pretendeert den eigendom van de Heide uit hoofde van verkrijgbrieven van de 13de of 14 eeuw / eenen tijd op welken Riel mogelijk niet bestond:/ Riel heeft in latere eeuwen verkrijgbrieven van gerechtigheid in de heide bekomen; deze gerechtigheid is Riel voor 1803 nooit betwist zelfs heeft Riel tot heden toe het beheer en de boomen van de publieke wegen die gelegen zijn in de Heide die Tilburg en Goirle zich toeëigenen: dus ziet men dat het gebruik en den eigendom van ouds is, en de betwisting nieuwelings uitgevonden en alleen geweldenarij is.

Zij spreken somtijds dat sommige ingezetenen van Riel de Heide door moeren ontgronden terwijl Goirle eene plaats in de Heide daar moer onder is kweekbosch noemt hetwelke zij laten uitmoeren gevende de ingezetenen een briefken om twee of drie dagen daar in te werken die niets doen dan moeren voor hun eigen grief of somtijds aan de ingezetenen van Riel verkoopen, want Riel moet Torf koopen, en veelal buiten 'sLands namelijk te Poppel gaan zoeken.

Goirle klaagt van Riel, daar in tegedeel Riel over de behandeling van Goirle ten uitersten kan klagen; want boven al het voors. heeft de Regering van Goirle bij den inval van de Kozakken onredelijk en onmenschelijk behandeld: Riel dat onder de Gemeente van Alphen en onder het Arrondissement van Breda behoort had reeds zeer veel in Breda geleverd. Riel had de Kozakken reeds 3 weken onderhouden die de veldwacht hadden op de heide die de Burgemeester van Goirle territoir van Goirle noemt: en op het oogenblik dat er Kozakken in Goirle komen, vraagt de regering van Goirle eene onleverbare requisitie van Riel; en toen de Kozakken grootendeels vertrokken waren en zij niet meer belast waren dan Riel wilden zij nog die goederen uit Riel trekken met bedreiging van met de Kozakken te komen

halen en van het geleverde geene reęu te geven voor dat al het gerequireerde zou gebragt zijn; misschien hebben zij eene winterprovisie willen overhouden!

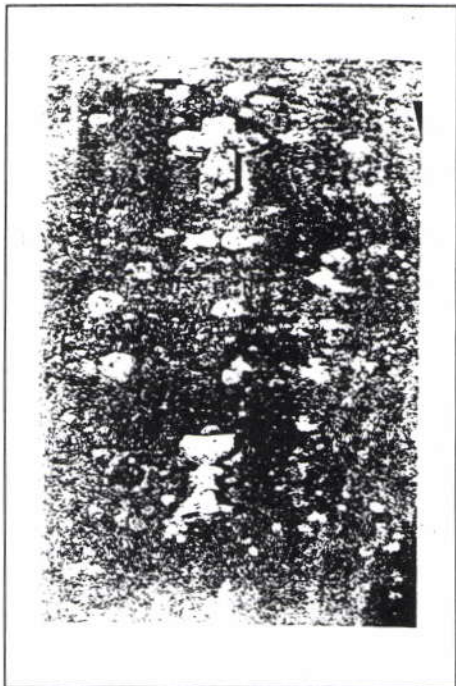
Uit dit alles blijkt genoeg dat die van Goirle met hunne naburen geene vriendschap zoeken maar dat zij als de woeste Tartaren van roof en plunder zoeken te leven; ja, dat erger is, het geen zij zelf niet willen, verbranden en vernielen zij om dat zij hunnen evenmensch niets gunnen..."

Ja, u las het goed: die van Goirle zoeken gene vriendschap met hunne naburen, nee, ze gedragen zich als tartaren!

En denk nou niet dat dat een toevalstreffer was in 1814. Nee, er zijn genoeg Goirlenaren die later nog laatlundkend deden over Riel, en er zijn genoeg Rielenaren die hun neus op-haalden voor die van Goirle, ja nu nog!

Ook Pierre van Beek signaleerde dat probleem. Hij verhaalde in 1969 over ruzies tussen Riel en Goirle die speelden rond 1880-1890. Hij vertelde dat in die tijd nogal wat Goirlenaren in Riel

naar de kerk gingen: *"de muur in de kerk van Riel had zwarte vlekken van het tegenaan hangen, en dat kwam vooral door die viezeriken uit Gool. De pastoor van Riel heeft het toen nog bestaan om op het einde van de Mis drie Weesgegroeiten te bidden voor die Goolse deugnieten"*. Dat die pastoor Petrus Hendrikk, pastoor in Riel van 1862-1894, zijn oude dag uitge-

Grafzerk pastoor Petrus Hendrikk, pastoor van Riel 1862-1894 en rector te Goirle 1894-1898. (foto 1983)

rekend nog in Goirle heeft moeten slijten, als rector van het Liefdesgesticht alhier, en in Goirle stierf op 19 september 1898, zal zeer hebben gedaan. Ik vond zijn grote grafsteen nog in 1983 op het kerkhof van St. Jan (zie foto pag. 11), maar deze zerk is intussen verdwenen.

Tja, Riel en Goirle. 't Is nooit wat geweest en nooit wat geworden tussen die twee. Of Riel nu bij de groene ABC-gemeente blijft...? Of komt het toch bij Goirle...?

Er zal een **wijze** beslissing genomen moeten worden door de politiek. Hoewel: wijs en politiek...gaat dat samen ???

Ik zit er in ieder geval goed mee, met een Rielse vader, een Alfse moeder en met Goolse kinderen... Hoe moet dat nou...?? Ik denk dat ik maar naar Breehees vlucht...of bij de Halve Maan onderduik...

bronnen:

Archief Gemeente Alphen, II, 76: stukken betreffende heideconflict.

Pierre van Beek: "Riel en zijn onvermoede geheimen" in Brabants Palet (1979).

ADRIAAN VAN DER WILLIGEN
DROSSAARD IN TILBURG EN GOIRLE 1795-1802
(deel 4)

Door Ad Houtepen

In de aflevering 'Rondom de Schutsboom', jaargang 13, nr. 3, 1993 hebben we kunnen lezen dat Van der Willigen naar Hilvarenbeek was getrokken om zich bij de Franse generaal Pichegru zijn beklag te doen over het optreden tegen de bevolking door het krijgsvolk. Bij die oorlogsplagen kwam ook nog bij, dat de 'Heerlijkheid' getroffen werd door een kwaadaardige ziekte, die vooral in Goirle vele slachtoffers eiste.

"Wij hadden te Tilburg een hooi-en broodmagazijn en twee huizen voor de ambulante hospitalen van welke hospitalen het ene naast en het andere over mijn deur was. Over de zeer ongetrouwe administratie van deze magazijnen en hospitalen geklaagd hebbende werd mij door de generaal Pichegru het opzicht daarover gegeven; bij gebrek van ene commissaris van oorlog. Daar ik mij met geen slinkse handelingen ophield, had ik aan die post wel niet anders dan grote last, doch ik was daardoor in de gelegenheid om Tilburg van het nodige voor de troepen te voorzien en van vele requisitien te bevrijden. De assignaties (in feite ongedekt noodgeld) veroorzaken een zeer groot ongerief. De boeren brachten nu hunne waren niet meer naar de markt en verborgen ze, evenals de winkeliers.

Onder de Fransen, waarvan er verscheidenen niet gestationeerd waren had men goede en aardige jongens, en ik vergat dan de verregaande onaangenaamheden, waaraan ik telkens werd blootgesteld, zoals, op een nacht te bed liggende, toen een kerel en vrouwspersoon, die ik aan hun spraak voor Fransen erkende onder bedreiging inkwartiering bij mij in huis vorderde, zonder van een behoorlijke order voorzien te zijn.

Ik weigerde dat uit mijn venster en hij, dronken zijnde, sprak van de glazen te zullen insmijten, en ik van mijn geweer, dat ik bij de hand haalde op hem te zullen gebruik-

ken. Dit deed hem, na veel razen en tieren afdeinzen, doch de volgende morgen moest ik bij de commandant komen. Men had mij beklaagd van op een verdediger van het vaderland met een geladen geweer te hebben aangelegd en de zaak geheel anders dan naar waarheid voorgedragen. Mij werd huisarrest aangezegd tot de zaak onderzocht zou zijn en ik kreeg dag en nacht een schildwacht voor mijn huis. Dit duurde echter maar zeer kort. Ik verantwoordde mij naar genoegen en zegepraalde, terwijl de onderofficier, die 's nachts op een geweldige manier in mijn huis had willen dringen, in mijn bijzijn terdege de oren gewassen kreeg. Gedurig had ik moeilijkheden met de Fransen. Vooral was ik in gedurige strijd met de commissarissen van oorlog, gardemagazijn en dat soort volk, om hunne onzedelijke vorderingen en knevelarijen tegen te gaan. Zij waren gewoon dat men hier en daar de handen vulden. Dit wilde ik niet, omdat men dan aanhoudend moet geven en er alzo weinig mee wint.

De generaals wist ik doorgaans tot vriend te houden, kwam met de wet voor de dag, als de hen ondergeschikten niet wel wilden, was dit niet genoeg met bedreigingen van beklag, en stoorde men zich daar niet aan, dan beklaagde ik mij en meestal met goed gevolg. De generaal Dardenne die naderhand in Den Haag gelegen heeft en enige tijd in Tilburg commandeerde, commandeerde vervolgens een gedeelte van het leger, dat 's-Hertogenbosch belegerde en lag te Vlijmen."

Van der Willigen verhaalt dan, hoe hij met enige Tilburgse vrienden naar de loopgraven rondom 's-Hertogenbosch ging, uitgenodigd door generaal Dardenne, hoe hij bij de schout te Vlijmen at, terwijl de kanonnen op Den Bosch voor tafelmuziek zorgden. Men bood zelfs aan om de lont te ontsteken van de kanonnen, die op Den Bosch vuurden, maar daar dankten de Tilburgers toch voor. "Terwijl we", zo zegt Van der Willigen, "niet dan met aandoening konden denken aan de toestand, waarin onze goede vrienden in 's-Hertogenbosch zich bevonden."

De Tilburgers hebben toen nog een avontuur gehad, want toen ze per ongeluk te dicht bij het fort Isabelle kwamen, floten hen de kogels om de oren en slechts een snel te paard wegrijden, bracht hen buiten schot. Van der Willigen had nog het ongeluk, dat zijn paardetuig brak en een der Huzaren hem moest helpen. Toen op 9 oktober 1794 's-Hertogenbosch aan de Fransen was overgegeven, ging Van der Willigen aanstonds de toestand daar opnemen, want hij was, daar hij er zelf vroeger in het garnizoen had gelegen, zeer nieuwsgierig te weten wat het beleg vernield had. De stad zag er wel deerlijk uit, maar niet zo erg als hij zich had voorgesteld. De St. Jorisdoelen, waar hij kamers had gehad, waren vernield. De tocht naar 's-Hertogenbosch had voor Van der Willigen nog een ander doel. Hij wilde nl. zien of de gevulde magazijnen van Den Bosch niets voor Tilburg te missen hadden.

"De schaarste van levensmiddelen te Tilburg, werd door de overgave van 's Bosch weinig vergoed , ofschoon ik wel het een en ander kon krijgen.

Vooral kregen wij schier totaal gebrek aan zout, hetzelfde, door de gewoonte tot zulk een dringende behoefte geworden zijnde, is als gemis al een zeer groot ongerief. Kennis hebbende aan een secretaris van generaal Sovide in 's Bosch commanderende, schreef ik hem over dit gebrek en enige toezeggingen bekomen hebbende reed ik met een kar daar henen en bracht die geladen met zout, dat ik duur betaald had, als ene bizondere gunst terug. Weldra openden zich echter andere wegen om dit en verscheidene andere waren van elders te bekomen, kunnende men met contant geld zeer veel doen, dewijl de assignaten in algemeen miscrediet waren en niet zonder reden, want gehele wagens vol, waarop dezelve aan riemen, als gewoon papier, lagen, volgde de armee, gelijk ik die onderscheidene malen te Tilburg gezien heb. De strenge koude, bij de aanhoudende inkwartiering van zoveel duizenden soldaten, maakte dat men ook gebrek kreeg aan droog hout en aan turf, doch dit werd door het kappen in de dennenbossen, waarvan Tilburg wel voorzien is, vergoed en dit hout werd groen verbrand.

De koude deed ook veel nut, dewijl daardoor de aanstekende ziekte ophield, hetgeen voor mij bijzonder van belang was om de hospitalen in de nabijheid van mijn woning, die ik dagelijks verplicht was te gaan bezoeken, behalve dat de dagelijkse omgang met het voortdurig aankomend krijgsvolk mij gedurig aan besmetting blootstelde, hoezeer ik ook de gewone behoedmiddelen gebruikte en doorgaans schoon linnengoed aandeed. Ik heb gezien, dat de zieken van de wagens in het hospitaal, naast mijn deur komende, niet konden wachten tot zij in huis waren, maar reeds aan de deur gingen zitten om zich van de bloedige afgang te ontlasten. Door de ellende, die ik dagelijks zag, raakte ik als 't ware er tegen verhard en veel minder gevoelig. Een andermaal had ik amputaties en dergelijke zien verrichten. De chirurgijns waren doorgaans goed en zeer handig. Eens op een Zondagmiddag alleen thuis zijnde, terwijl mijn knecht naar de kerk was en ook in het hospitaal verscheidene oppassers oproerig waren, kwam men verzoeken om te helpen.

Ik moest behulpzaam zijn bij het trepaneren (schedel boren) van een huzaar, die in het naburig dorp Enschoot gewelddadigheden plegende, daar gans niet vriendelijk ontvangen was en een zware slag op de hersenen ontvangen had. Deze man hielp ik vasthouden, 't was een sterke kerel, en hield hem het hoofd vast, in het begin, toen de huid van de hersenpan losgemaakt was, kermde hij geweldig doch weldra was hij geheel onbewust van zichzelf. Na verloop van enige weken was hij geheel genezen. In dit hospitaal heb ik eens mensenvlees zien eten. Een gezonden jongen van 16 à 17 jaar, die onder de ziekenoppassers diende, was, met enige zijner kameraden op de plaats gaande door één hunner bij ongeluk doodgeschoten. Zijn lijk diende de chirurgijns om zich in de ontleedkunde te oefenen en daar het vlees er zeer wel uitzag kreeg men daarbij de inval om er de apotheker van het hospitaal, een Parijs fatje, en nog een dergelijke geemployeerde op te halen en men maakte een ragoût van dat vlees, waarvan die heren met smaak aten. Ook een der chirurgijns proefde ervan, niettegenstaande hij het wist, doch toen de twee, die men het voor kalfsvlees opgedist had, hoorden, dat zij mensenvlees gegeten hadden, begonnen zij bijna te braken.

Bron:

G. de Wijs: "Uit het dagboek van Adriaan van der Willigen"

PROTOHISTORIE

Door J.C.J. Hoogendoorn

De proto- of voorhistorie van onze vaderlandse geschiedenis belooft een periode van eeuwen. Het zijn de 'Duistere eeuwen' die ± 250 na Chr. met het vertrek van de Romeinen beginnen en die eindigen in de 10e eeuw.

Al in 1654 merkte de Brabantse historicus Jacobus van Oudenhoven op dat er geen enkel Hollands schrijfsel was van vóór de tiende eeuw. En de geschiedschrijver J.G. Kikkert merkt in zijn boek 'De oorsprong en geschiedenis van Brabant' over onze vaderlandse geschiedenis op: "Alle schriftelijke bronnen waarover de Nederlandse geschiedenis vóór de tiende eeuw beschikt kan nog niet één enkel blaadje van een gewoon schoolschrift vullen. De rest is passen en meten, deductie en combinatie, eventueel aangevuld met enig raadwerk." De komst van de Franken plaatst Kikkert onder het hoofdstuk 'Donkere Eeuwen' en hij verantwoordt dit opschrift als zijnde "de duisternis van de onzekerheid". Onze protogeschiedenis begint bij de Romeinen en belooft een periode tot de 10e eeuw en de historici laten die duistere periode alsmaar voortbestaan alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Als voornaamste oorzaken hiervan kunnen worden aangewezen:

- Het feit dat onze geschiedenis een achteraf-geschiedenis is.

Pas in de 12e eeuw is men hier de geschiedenis vanaf de komst van de Romeinen te boek gaan stellen naar het 11e eeuwse voorbeeld van de Duitse kroniekschrijvers. In de 17e eeuw hebben de posthumanisten deze geschiedenis verder uitgewerkt en ook zij bleven uitgaan van de Duitse interpretatie van de Renus.

- De Duitse interpretatie van de Renus

De Duitse kroniekschrijvers verklaarden zonder meer de Duitse en Nederlandse Rijn als 'de Rijn'. Dit had tot gevolg dat Nederland tot het Romeinse Gallië werd gerekend en dat Duitsland niet alleen de bakermat van Germania werd, maar dat ook het inmiddels verdeelde Rijk van Karel de Grote werd gegermaniseerd.

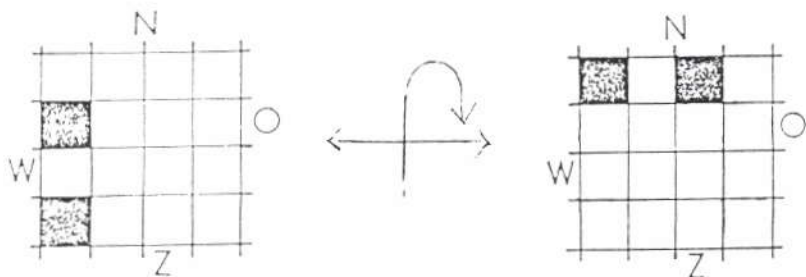
Klaarblijkelijk waren niet alle klassieke geschriften zoals die van Caesar, Plinius, Tacitus en die van de geograaf Strabo aan de Duitse kroniekschrijvers bekend, want anders hadden zij kunnen weten dat Germania in Noord-Frankrijk en Frans-Vlaanderen gezocht moest worden en dat de Romeinen een breed stromend water aanduidden met de naam 'Renus'. Er zijn talrijke raakpunten bij de klassieke schrijvers tussen de Renus en Noviomagus, de Batua (het eiland van de Bataven), Gallië en Germania. Alle teksten echter, van de klassieke tot de vroegmiddeleeuwse toe, waarin die raakpunten rechtstreeks of zijdelings tot uiting komen, zijn door de traditionele geschiedschrijvers naar Duits model met de Duitse en Nederlandse Rijn in verband gebracht.

Dit duurt nog steeds voort, temeer daar er in de klassieke geschriften ook gesproken wordt over de "drie monden van de Renus", die als een onweerlegbaar bewijs beschouwd kunnen worden voor de situering van een massa hier nooit voorgekomen historische feiten in Nederland. De monden van de Renus echter worden door de klassieke schrijvers heel nadrukkelijk en met dwingende geografische details in het noordwesten van Belgica (Gallisch België) gesitueerd en de geograaf Strabo duidt die situering zelfs exact aan door de bijvoeging "recht tegenover de meest zuidoostelijke grens van Brittannië. Hierdoor wordt zowel de Duitse als de Nederlandse Rijn als 'de Renus' uitgesloten. Bovendien wordt er over die "drie monden van de Renus" geschreven nog vóór de Romeinen één stap in Nederland noch in Duitsland hadden gezet.

- De westoriëntatie

De klassieke schrijvers hanteerden op een enkele uitzondering na bij hun geografische beschrijvingen naar Grieks en Egyptisch voorbeeld de westoriëntatie, welke hantering tot in de vroege middeleeuwen is voortgezet. Dit is van essentieel belang voor een goed verstaan van de klassieke teksten. Onze historici echter hebben dit niet onderkend. Zij lazen en vertaalden de teksten met onze gebruikelijke noordoriëntatie voor ogen. Dit niet onderkennen van het verschijnsel westoriëntatie is wat Nederland betreft te meer onbegrijpelijk, als men zich realiseert dat de Romeinen slechts in de periode van ca. 50 tot 250 na Chr. als bezetters zijn opgetreden, zodat geen klassieke schrijvers vóór of na genoemde periode over Nederland geschreven kunnen hebben.

Hoe die westoriëntatie te verstaan?

Westoriëntatie

Onze Noordoriëntatie

De westoriëntatie komt erop neer, dat volgens onze zo vertrouwde noordoriëntatie het noorden van de windroos in het westen wordt aangegeven. Een geografische kaart getekend volgens de methode van de westoriëntatie moet dus een kwartslag gedraaid worden om in het systeem van onze noordoriëntatie de juiste ligging van een plaats te bepalen.

Die westoriëntatie valt tot in onze dagen nog te signaleren. Een voorbeeld daarvan is de Ooster- en Westerschelde. Volgens de noordoriëntatie hadden die 'Noord- en Zuiderschelde' moeten heten. Door het verschijnsel 'westoriëntatie' niet te onderkennen, zijn veel klassieke beschrijvingen vertaald met de noordoriëntatie voor ogen, wat tot veel geografische misgrepen heeft geleid. Bovenstaande tekening geeft dit duidelijk aan.

De Noordpool en het ware magnetische noorden.

De kwestie van de noordpool en het ware magnetische noorden speelde bij de klassieken geen rol. Het kompas werd eerst in de 12e eeuw uitgevonden en kreeg pas in de 13e eeuw enige verbreiding. De cartografie ging betrekkelijk laat over tot het uitvoeren van kaarten volgens de noordoriëntatie. Vóór de 16e eeuw vindt men noordgeoriënteerde kaarten nog zelden en daarna verschijnen nog lang kaarten volgens wisselende methoden.

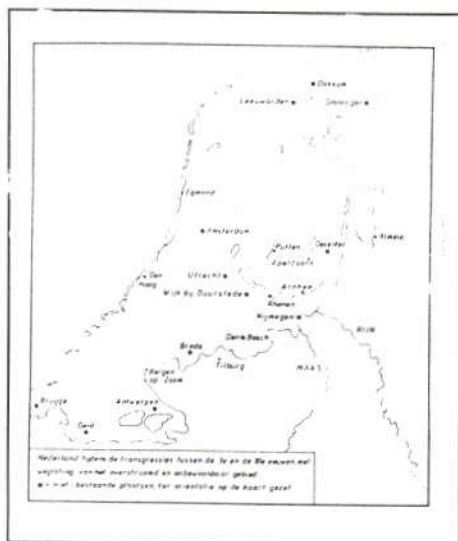
- Het verschijnsel van het niet onderkennen van de transgressies en regressies door onze historici

Wat te verstaan onder de transgressies en regressies?

De transgressie is een periode van langdurige overstromingen, die veroorzaakt werden door een geleidelijke verhoging van het middelbare zeeniveau als gevolg van een verhoging op langere termijn van de gemiddelde temperatuur. Door de temperatuurverhoging kwamen enorme massa's water uit het poolijs vrij, die op hun beurt het zeeniveau geleidelijk verhoogden. Het gevolg hiervan was dat in westelijk Europa vanaf Denemarken tot in Frankrijk alle lagere gebieden aan de kusten vanaf de 3e eeuw tot de 9e eeuw onder water kwamen te staan. Het verschijnsel is het eerst in Frans Vlaanderen opgemerkt en bestudeerd. Het gebied rond Duinkerken is het object van het eerste onderzoek geweest en daardoor kreeg het verschijnsel de naam van de 'Duinkerkse transgressie', een te 'smalle' naam voor zo'n breed verschijnsel, want hiermee wordt de indruk gewekt dat het een louter Vlaamse aangelegenheid is geweest.

De transgressies verliepen in 4 fasen en het hoogtepunt daarvan lag in de 7e eeuw. Op iedere transgressie volgde een regressie, waarvan de laatste een definitieve was. Vanaf Denemarken tot ver in Frankrijk stonden de kusten onder water. Nederland kan zich eenvoudig niet aan de transgressies onttrokken hebben, omdat de Noordzee en de Atlantische Oceaan via het Nauw van Calais als twee communicerende vaten werkten. Daarbij komt nog dat ons land niet beschermd was tegen de zee, want de duinen zijn pas in de tweede helft van de 9e eeuw en volgens sommigen pas in de 10e eeuw ontstaan, terwijl bedijkingen in Friesland, Holland, Zeeland en westelijk Noord-Brabant pas in de 12e eeuw beginnen.

Nederland tijdens de transgressies tussen de 3e en de 10e eeuw, met weglating van het overstromed en onbewoonbaar gebied.

De historieschrijvers van onze vaderlandse geschiedenis doen het voorkomen alsof Nederland geografisch vanaf de 1e eeuw tot de 9e eeuw een continuïteit is geweest. Zij negeren daarbij volkomen het verschijnsel van transgressies en regressies, ondanks dat er in onze geschiedenis daar duidelijk aanwijzingen voor zijn. Zo ligt de Brittenburg, een Romeinse vesting, op enige afstand van de kust diep onder het water en liggen in het midden en westen van ons land Romeinse resten 2 tot 6 meter diep onder het tegenwoordige maaiveld.

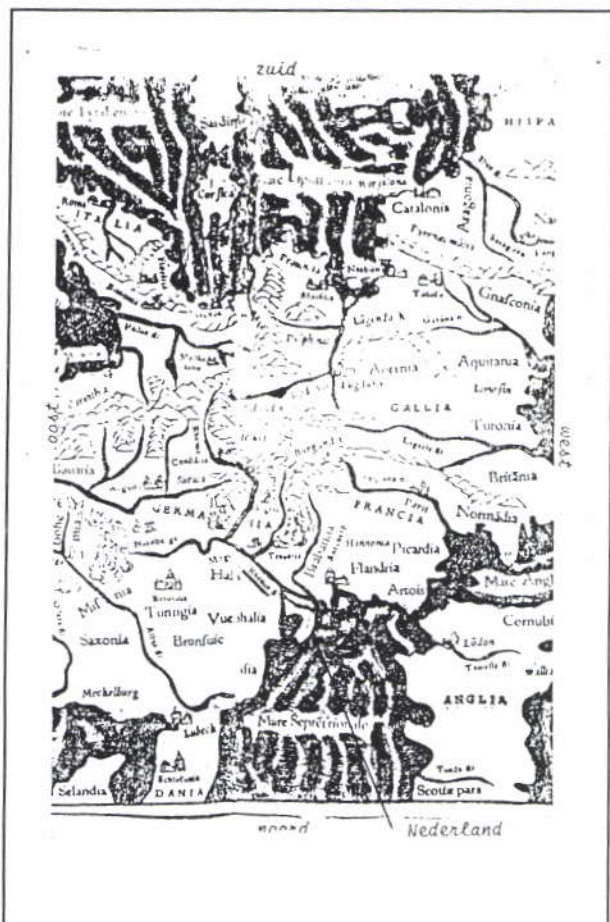
Transgressies en regressies.

De historieschrijvers van onze vaderlandse geschiedenis doen het voorkomen alsof Nederland geografisch vanaf de 1e eeuw tot de 9e eeuw een continuïteit is geweest. Zij negeren daarbij volkomen het verschijnsel van transgressies en regressies, ondanks dat er in onze geschiedenis daar duidelijk aanwijzingen voor zijn. Zo ligt de Brittenburg, een Romeinse vesting, op enige afstand van de kust diep onder het water en liggen in het midden en westen van ons land Romeinse resten 2 tot 6 meter diep onder het tegenwoordige maaiveld.

De 15e en 16e eeuwse cartografen volgen het wereldbeeld van Strabo en Ptolemeus in zijn geheel en in details, zodat hun kaarten wat westelijk Europa betreft niet het 10e eeuwse, maar

feitelijk het 3e eeuwse beeld van de Romeinse periode aangeven. Opvallend is dan wel, dat wat westelijk Europa betreft op alle geografische kaarten Holland vrijwel nergens aangegeven staat.

Nemen we bijvoorbeeld nevenstaande kaart van Sebastian Münster uit 1536. De kaart is zuidgeoriënteerd en dus moet de kaart volgens onze noordoriëntatie een halve slag gedraaid worden. De zee kwam verder het land in dan men in de gangbare verhandelingen over de transgressie kan lezen. Holland wordt niet aangegeven. Duidelijk is te zien dat de Renus de scheiding aangeeft tussen Germania en Gallia. En bekijkt men de drie monden van de Renus dan blijkt dat de Schelde te zijn, die in de zee uitmondde en waarvan de monden lagen tegenover de zuidoostpunt van Anglia.

Kaart van Sebastian Münster uit 1536 (zuidoriëntatie)

Het vasteland van Nederland eindigde tijdens de transgressies in een grillige lijn vanaf het midden van Groningen tot in het westen van Noord-Brabant, waarbij uiteraard de Betuwe en geheel Zeeland moeten worden meegenomen. Op deze lijn heeft de zee de hogere gronden van Overijssel en Gelderland alsook Noord-Brabant enorme zandmassa's opgeworpen, die men nu nauwelijks als duinen onderkent, maar dat toch tussen de 3e en de 9e eeuw waren. Als dan in de 8e eeuw het gemiddelde zeeniveau begint te dalen, tekent zich op de inmiddels opgehoogde grond in de 9e eeuw het nieuwe Nederland af.

Nevenstaand kaartje laat zien welke gebieden er van het huidige Nederland onder water zouden staan -uitgaand van het huidige gemiddelde zeeniveau- als we geen duinen en dijken zouden hebben.

Bronnen:

Jacobus van Oudenhoven: "Historie der Stad en Meyerye van 's-Hertogenbosch"

J.G. Kikkert: "De Oorsprong en Geschiedenis van de Brabanders"

A. Delahaye: "De ware kijk op deel I"

A. Delahaye: "Holle boomstammen"

Abbichoven Bakartlant Coeweyde. . . _____

Reydt. . . **TOPONIEMEN** . . . Tyvert

_____ . . . tVenne Wenninckvoirt Zoeyakkers

Door Joseph Wijdemans

HEYBOCHT

De Heybocht is waarschijnlijk hetzelfde perceel als de Hoochbocht, waar thans Huize in de Bocht staat.

('s-Hertogenbosch R1211 fol.325v. 1441 "Heybocht op Conynxfoirt")

HEYHOEF/HEYHOEVEN

"Hey en torfvelt gelegen aan den rechterzijde van de dijk onder Hilvarenbeek." Hier wordt de Breeheesdijk onder Hilvarenbeek bedoeld. Diederik Zijnen duidt hiermee, op zijn kaart van 1760, de gezamenlijke hoeven aan van het gehucht Breehees.

(G.A.T. R486 fol.11 1785)

HEYKANT

Deze akker grensde aan een akker genaamd 'Boskant' en lagen beide op Abcoven, vlak tegen de 'Hoge Wal'. We vinden deze namen vermeld bij een opmeting van Abcoven in 1791. 'De Heykant' is eigendom van Maria van Dun, weduwe van Abraham Stads. De 'Boskant' is van Thomas van Erven.

(G.A.T. Visvliet 869 1791)

HEYVELT

In 1578 vermeldt men onder Goirle: "*eenen acker geheyten dat Heyvelt*". Een nadere plaatsbepaling wordt niet gegeven.

Waarschijnlijk is het een ontginning van heidegrond.

(G.A.T. R617 fol. 5v)

HEYWEY

Op de kaart van de bezittingen van de Abdij van Tongerlo van 1715 wordt het perceel aangeduid als "*aan den Goolschenweg bij den Draayboom*". Dit is op Nieuwkerk nabij de voormalige 'Stenen Tafel', aan de overkant van de Ley, op het terrein van de nieuwe golfbaan.

(A.A.T. Kaart Tongerlo 1715)

HIPPELPEDJE

Dit weggetje liep ongeveer 40 jaar geleden, vanaf de hoek Van Hessenkasselstraat/Van Malsenstraat naar de Nieuwe Rielseweg, ongeveer zoals nu de Burg. Philipsenstraat loopt. Als nadere aanduiding werd verhaald: "*van Jaon Aansems bochje naor Tonnemieke Renders*". Waarschijnlijk is het een zeer ongelijk paadje geweest, waardoor normaal lopen onmogelijk geweest moet zijn.

HOEBBESMAAST

Dit is een bosperceel dat in het bezit moet zijn geweest van de Tilburgse familie Houben. Het lag eertijds aan de 'Zeven Vennen' bij den Donk (achteraan Abcovensdijkje).

HOECHBOCHT

Zie bij 'Heybocht'.

HOECHSTRAET

Zonder nadere plaatsaanduiding wordt dit in 1426 onder Goirle vermeld. De huidige Hoogstraat is van veel jongere datum. Het is daarom niet zeker dat die daar naar is vernoemd. Alhoewel, je weet maar nooit.

(Oisterwijk R145 fol.7 1426 "Driesch die Hoechstraat Goerle")

HOECHVELT

"Lant dat Hoechvelt op die Veltrijt". Een gedeelte van het Maaske heette de Reydsloot. Mogelijk wordt hier hetzelfde stroompje bedoeld. Deze liep o.a. langs de Dorpsstraat. Lag dit perceel misschien in de buurt van de huidige Hoogstraat, en is Hoechstraat mogelijk verwant met Hoechvelt?

(Oisterwijk R146 fol. 30v 1429; R152 fol.40 1440 "lant dat Hoechvelt"; R157 fol.5v 1449 "erf dat Hoechvelt"; R163 fol.7 1455 "hey dat Hoechvelt")

HOECHVONDEREN

Dit waren de landerijen en beemden die gelegen waren aan de overgang van de Nieuwkerkse Ley onder de Poppelseweg. Deze brug heet dan ook in de volksmond 'De Hoge Vondersebrug'. Het industrieterrein Tyvoort 2 ligt op deze plaats. In het Bossche Protocol van 1449 staat: *"Beemd Hoghe Vonder bij de voirt"*. Een voorde is een overgang in een beekje of riviertje. Een vonder is een brugje. Dus hieruit blijkt dat de voorde is vervangen door een brug. In 1578 maakt men onderscheid tussen *"den Grootte Hooge Vonder"* en *"den Cleyne Hooge Vonder"*.

(vervolg Hoechvonderen)

(Oisterwijk R144 fol.35v 1422 "aen die Hoegh Vonderen beempt"; R152 fol.40 1440 "Beempt die Hoegh Vonderen"; G.A.T. R296 fol.8 1550; R617 fol.5v 1578; Visvliet 990 1705 "Vonder in Luy-ninckvoort)

HOEFF

De 'Hoeff' zou eens hebben gestaan op de plaats van de voormalige boerderij van Helmus Bruers aan de Abcovenseweg, waar nu de straat Aanstede ligt. De 'Holleweg' liep uit op de Hoeff en liep vanaf de Standaardmolen richting kerk. Nu te traceren als J.A. Thijmlaan, vervolgens ongeveer de Melkweg, richting Aanstede, waar het paadje uitmondde in het 'Oliepaayke'. Dat weggetje kwam vanaf de kruising Molenstraat/Emmastraat tot aan de Aanstede. Samen liepen ze over de huidige Aanstede als 'Melkpaayke' verder, en dit liep uit op het erf van de boerderij van Helmus Bruers aan de Abcovenseweg.

Bij de opmeting van de Teullanden in 1791 komen deze namen voor. Echter, er is ook sprake van "*Teullant de Hoeff aan 't Dorp*". Mogelijk lag dit perceel meer naar de Van Haestrechtstraat toe, nabij de kruising van de Alberdink Thijmlaan en Melkweg. De Van Haestrechtstraat heette oorspronkelijk Dorpsche Straat, het was de verlenging van de Dorpsstraat en liep dus van Abcoven naar het dorp. Mogelijk is hierdoor een vergissing ontstaan, de begrenzingen tussen de Heertgangen waren niet overal even duidelijk.

(G.A.T. Visvliet 869 1791. Opmetingen van de Teullanden)

HOEFKENSDRIES

Dit perceel is een akkerland dat lag aan de Conincxvoirt aan de Heerbaan. Vrij vertaald lag dit land zowat tussen de Heiningenstraat en het Dr. Keyzerlaantje aan de Tilburgseweg.

(vervolg Hoefkensdries)

Dat kan zowel aan de oostelijke als de westelijke zijde van de weg geweest zijn. Een villa aan de Tilburgseweg draagt ook deze naam.

De herkomst van de naam is wat moeilijker. Mogelijk is het een dries geweest van de fam. Hoefkens, Hoofkens of Hofkens. Reeds in de 15e eeuw kwam het toponiem voor.

(Oisterwijk R147 fol.19v 1426 "t Lant den Hoefkensdries op Conincxvoirt op die Heerstraat)

HOENDERNEST/HOENDERROEST

Waarschijnlijk wordt hier hetzelfde perceel bedoeld. Het lag voorheen op het Hoogeind tussen het Maaske en de Nieuwe Rielseweg. Vertaald naar 1994: tussen de Herstellenstraat en de Nieuwe Rielseweg, ter hoogte van Den Ouden Heertgang. Volgens zegslieden zou dit perceel eens d'n hof zijn geweest van een boerderij, welke even voorbij de molen heeft gestaan.

(G.A.T. R459 fol.70v 1791)

HOEVE

Voor 1600 duidt de naam 'hoeve' nooit op een boerderij, maar op akker- of weiland, of het gehele land dat bij een boerderij of hofstede behoort. Wordt een boerderij of hofstede bedoeld dan spreekt men van 'stede'. Rond 1700 wordt over het algemeen met hoeve de boerderij bedoeld. Deze vermeldingen zijn echter van voor 1600 en hebben alleen betrekking op hetzelfde land, dat behoorde aan de stede 'Lamel' op Nieuwkerk.

(Oisterwijk R146 fol.21v 1429 Pecia terre "die Hoeve in loco dicto Lamel Goerle; R150 fol.20 1436 "land die Hoeve Lamel"; R160 fol.25 1452 "acker die Hoeve aen een stede geheyt Lamel")

HOEVENBERG

Dit stuk grond leeft in de verbeelding van vele Goirlenaren, welke 40 jaar en ouder zijn, als een fantastisch speelterrein. Je kon er heerlijk op ravotten, er stond een oude karschop op, en het terrein lag zeker een meter hoger dan de nabij gelegen weg. Kuilen graven en hutten bouwen, terwijl een van de ouders zich ontfermde over de ranja en boterhammen met kaas en worst. Menige woensdagmiddag werd daar doorgebracht. Dit perceel lag tussen de Goirlesedijk en de Tramdijk, net voor de twee boerderijen die in de punt liggen op de samenkomst van Tramdijk en Goirlesedijk. Mogelijk dat het terrein heeft toebehoord aan de 'Hoeff' welke hierboven is vernoemd. Op een oude kaart staat het vermeld als 'berghoeve'. Heeft er misschien toch een boerderij op gestaan, welke hoger heeft gelegen? Er zijn geen nadere gegevens over oorsprong, gebruik of leeftijd van dit perceel.

Wordt vervolgd.

Bron:

A. Hoogendoorn en C. Robben. Goirlese Toponiemen.
(met eigen aanvullingen)

UIT ONS JAARVERSLAG 1993

BESTUUR HEEMKUNDIGE KRING "DE VIER HEERTGANGHEN", GOIRLE

D A G E L I J K S B E S T U U R

Voorzitter : Ton Sas
 Vice-voorz : Joseph Wijdemans
 Penningmeester: Kees Hermans
 Secretaris : Piet Wiercx

Beheercomm. Museum	Beheercomm. Archief	Beheercomm. Heem erf	Beheercomm. Tentoonst.	Beheercomm. Heembeoef.	Beheercomm. Molens
Voorzitter J. Hoogen- doorn	Voorzitter J. Wijde- mans	Voorzitter JB Sante- goets	Voorzitter D. Smolders	Voorzitter A. Houte- pen	Voorzitter K. van Herpt
leden:	leden:	leden:	leden:	leden:	leden:
<p>Gert Heheman (restaurantie) Medewerkers bij od hoc-activiteiten</p>	<p>Kees de Laet Dymph Smolders Rikie v. Santvoord Aswin Wijdemans</p>	<p>Gert Heheman Ad Houlepen Willem v.d. Sande Pierre Smolders Toon Vermeer Gerard Weterings</p>	<p>Kees Hermans Ton Sas Dymph Smolders Norbert de Vries Piet Wiercx</p>	<p>Redactie "Rond de Schutsboom" Lezingen Heemreis Excursie Kerstviering Brieveningen Kranterproject Werkgroep "Toponimen"</p>	<p>Edward Bertens Cees v. Beurden Frans Boeren Jaak Hilkes Joop de Wilda</p>

Heem-beoefening

Onder de beheerscommissie 'Heem-beoefening' ressorteren de volgende werkgroepen:

- A) Heem-educatie: redactie 'Rond de Schutsboom'
                                    werkgroep 'Lezingen'
                                    werkgroep 'Heemreis'
                                    werkgroep 'Excursie Kernleden'
                                    ad hoc werkgroep 'Toponiemen'
- B) Heem-activiteiten: werkgroep 'Kerstviering'
                                    werkgroep 'Driekoningen-zingen'
                                    ad hoc werkgroep(en)

De beheerscommissie Heem-beoefening is voornemens lesbrieven samen te stellen voor basisschoolleerlingen. Het is de bedoeling om de lesbrieven te verstrekken vóór een bezoek aan het Heemerf.

Ons periodiek 'Rond de Schutsboom'

Met het jaar 1993 werd de 13e jaargang van het periodiek van de Heemkundige Kring 'De Vyer Heertganghen' afgesloten. Zoals gewoonlijk verscheen het tijdschrift driemaal.

Het eerste nummer werd nog typografisch verzorgd door onze Bep Hobert, doch daarna moesten wij haar wegens verhuizing naar de binnenlanden van Brabant missen. Bep heeft verschillende jaargangen lang de tekst van de 'Schutsboom' verzorgd en daarvoor is de redactie haar nog dankbaar.

ROND
DE SCHUTSBOOM

Gelukkig vonden we snel een waardige opvolger in Koen van Santvoord, die de typemachine terzijde schoof en met vaardige hand de tekst op computer ging verwerken. De mogelijkheid, die de computer wel en de typemachine niet bezat, viel dan ook bij het verschijnen van het tweede nummer meteen op door de strakke achterkantlijn.

De redactie hoopt in 1994 ook weer driemaal te kunnen uitkomen, maar dan in een Schutsboom-nieuwe-stijl, waarin naast heemkundige artikelen ook verenigingsnieuws zal worden opgenomen.

Over ons archief

Inleiding

Voor U ligt het jaarverslag over het jaar 1993 van de Beheerscommissie Archief.

Automatisering liep als een rode draad door het afgelopen jaar. Er is veel gepraat over het wassen van dit varkentje en er is veel aan gewerkt. Daardoor konden we dit jaar starten met het inbrengen in de computer van het 'Krantenproject Goirle'. Het computerprogramma, op dBase III+ gebouwd, bleek goed te voldoen: een pluim op de hoeden van de 2 schrijvers.

De aard van het programma beviel zo goed, dat het komende jaar zal worden gezien hoe het als basis kan dienen voor het hele archief. Er zal best nog veel water door de Ley moeten, voordat we er helemaal uit zijn.

De Beheerscommissie

In het verslagjaar is er op het archief een mutatie geweest. Mevr. Bep Hobert heeft ons verlaten wegens verhuizing naar elders. Intussen heeft al iemand anders te kennen gegeven evt. op het archief te willen komen werken. Hij is van harte welkom.

De leden van de Beheerscommissie Archief hebben te kennen gegeven om als commissie eens rond te tafel te willen gaan zitten i.v.m. komende projecten. Dit zal in het begin van 1994 zijn beslag krijgen. Het is goed om als commissie regelmatig te brainstormen over de werkzaamheden.

Activiteiten

Alleen de bibliotheek is volledig geïnventariseerd. Het nu lopende project is het 'Krantenproject Goirle'. Op de oproep voor vrijwilligers om thuis in te voeren werd positief gereageerd. Dit heeft tot gevolg gehad dat de lezers van het project op de hielen gezeten werden door deze vrijwilligers, m.a.w. het loopt gesmeerd.

Er zijn premature plannen om het 'Goirles Belang' en het 'Goirles Nieuwsblad' als volgende krantenproject op te zetten, met als enige verschil dat de inbrengers zelf lezen (krant naast de computer).

Verwerving archieven

De FNV afd. Goirle heeft haar hele archief geschonken, nadat deze afdeling is opgeheven en is opgegaan in de afdeling Tilburg.

De erfgenamen van de fam. van Asten-v.d. Laar hebben hun familiefoto's en andere boeken geschonken aan de afdeling prentenkabinet en bibliotheek.

De voormalige St. Tarcisiuschool (het latere Moske) heeft haar hele foto-archief en rapportlijsten aan de afdeling prentenkabinet en archief geschonken.

Van Dhr. Peeters ontvingen we, als schenking, de zgn. 'Verzameling Peeters', die boeken en plaatwerk omvat.

Via het Gemeente Archief Tilburg ontvingen we ontbrekende nummers van diverse tijdschriften.

Pastoor Hexspoor schonk ons alle delen van 'Schutjes' en vele jaargangen van de 'Bossche Bijdragen'.

De Eerw. Fraters alhier schonken aan de afdeling tijdschriften het Keesings Historisch Archief 1955/1956 en het Katholiek Archief van 1955 t/m 1970.

Het inmiddels opgeheven Vrouwencentrum schonk hun complete archief uit de gehele bestaansperiode.

Openbaarheid

Een gedeelte van het FNV-archief is niet openbaar en zal voor 10 jaar gesloten zijn. Dit is met het voormalige bestuur overeengekomen.

De rapportlijsten van de St. Tarcisiusschool zullen de komende 10 jaar ook gesloten zijn. Alleen voor de desbetreffende personen kan, op verzoek, een kopie beschikbaar zijn van de eigen rapportlijst.

Automatisering

Zoals in de inleiding reeds is opgemerkt voldoet het computerprogramma van het krantenproject uitstekend. We willen met de programmeurs bekijken hoe het programma standaard gemaakt kan worden voor ons archief. Intussen is ook het ledenbestand geautomatiseerd en ingebracht.

Door deze werkzaamheden en de nog komende werkzaamheden op automatiseringsgebied dreigt de huidige computer overvol te worden. We moeten nu reeds anderhalve minuut wachten voordat hij gegevens opgezocht heeft. Deze XT-computer wordt steeds langzamer en de 20 Mb harde schijf zal straks vol zijn. Als je eenmaal tot automatisering hebt besloten kun je niet meer terug; de weg die ingeslagen is, zal verder bewandeld moeten worden. Willen we verder, dan is een snellere computer en een grotere harde schijf onontkoombaar. Daar hangt natuurlijk een kostenplaatje aan. Desalniettemin maken we ons sterk voor een nieuwe computer, terwijl onze huidige XT-computer in bedrijf zal blijven. Onze techneuten zien nl. mogelijkheden om evt. deze in een klein netwerkje aan een nieuwe te hangen. Dit heeft tot voordeel dat er op twee computers gewerkt kan worden.

We hopen dat er binnen het bestuur voor deze aanschaf een oplossing wordt gevonden.

**Aankondiging boek
'Goirle 50 jaar bevrijd'
zie volgende pagina**

Men bleek zeer vindingrijk om het vlees van de clandestien geslachte varkens op zijn juiste bestemming te krijgen. De ene keer in een ijsco-karretje, de andere keer in een eierkist voor op een transportfiets. Maar ook gewoon op de stootkar van Toon Sterk. Op een vroege ochtend werden de twee geslachte varkens op de stootkar geladen. Een zeil erover en daar ging het, van Abcoven richting dorp naar het klooster van de zusters... Twee stevige kerels duwden de kar en achter deze 'lijkwagen' liep wachtmeester Van Broekhoven met een ernstig gezicht en in vol ornaat. De H. Mis van half acht was bijna uit en het zou kunnen gebeuren dat de gelovigen bij het verlaten van de kerk geconfronteerd zouden worden met de 'droeve' stoet die ongetwijfeld allerlei vragen zou oproepen. Er werd afgesproken dat de volgende verklaring zou worden gegeven: helaas heeft iemand op Abcoven op droeve wijze het leven gelaten; het stoffelijk overschot moest worden opgehaald voor nader onderzoek. De kerkdeuren bleven gelukkig gesloten toen de stoet bij St. Jan kwam... Daar ging het linksaf het Kerklaantje op, vervolgens rechtsaf de tuin van de zusters in. In de tuin liep pastoor van Riel al te wachten en zo gauw hij de stoet zag aankomen, trok hij zijn zakdoek tevoorschijn en sloot zich aan bij wachtmeester Van Broekhoven die piëteitvol achter de stootkar liep. En zo, begeleid door het kerkelijk en wereldlijk gezag, ging het naar de waskeuken van het klooster. Hier werden de varkens afgeladen en in de loop van de dag verder vakkundig 'gewassen'.

Het verhaal van de twee geslachte krulstaarten komt voor in het boek dat de Heemkundige Kring gaat uitgeven. Het boek verschijnt in oktober 1994. Op 27 oktober is het nl. 50 jaar geleden dat Goirle bevrijd werd van de Duitse bezetter.

Behalve de uitgave van een boek organiseert onze Kring een tentoonstelling in de Heemschuur en participeert zij in een commissie die de mogelijkheden bestudeert om -als onderdeel van de renovatie van het Oranjeplein- te komen tot één centraal herdenkingsteken in Goirle.

(Leden van onze Kring kunnen het boek kopen tegen een speciale gereduceerde prijs. Nadere berichten volgen).

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

G.Jansen, Sierpleisters en Muurverven B.V.,
Geysersstraat 3-9, 5753 RP Neurne. tel. 04930-18.030

Maas Herenkleding,
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

Micro-Solutions,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

Gotax Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Burg. Rensstraat 40, 5051 CN GOIRLE. tel. 34.13.74

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT Goirle